

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПЛОДІВНИЦТВА У ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВАХ

С.В.ТИМЧУК, аспірант

Уманський державний аграрний університет

Одним із важливих питань в процесі інтеграції у світове економічне співтовариство є насиченість внутрішнього ринку країни конкурентоспроможною сільськогосподарською продукцією та можливості експорту. Невеликі фермерські садівничі господарства завдяки використанню прогресивних технологій та інвестуванню можуть отримувати продукцію високої якості. Переваги такого виду господарювання ми можемо бачити на прикладі зарубіжного досвіду. Від активності фермерів в організації виробничо-збутової діяльності залежить економічна стійкість господарств. Але фермерським господарствам перешкоджають ряд невирішених на даний час проблем, які обмежують насичення внутрішнього ринку продукцією високої якості.

Відсутність інфраструктури переробки та реалізації продукції, зміна каналів реалізації, недостатнє фінансування перешкоджають фермерським господарствам виробляти конкурентоспроможну продукцію та просувати її на ринок.

Дані питання викликали підвищену увагу вітчизняних вчених до потенціалу аграрного сектору економіки та можливості експорту продукції за кордон. О.Музиченко, О.Л.Бурляй, В.М.Трегопчук.

Вихід українських фермерів із продукцією власного виробництва на зовнішні ринки, сьогодні відпрацьовується, зокрема це стосується експорту плодоовочевої продукції. В ЄС цікавляться продукцією яку не вирощують на території європейських країн. Але для налагодження постійних ринків збуту наших фруктів, необхідно, щоб вони відповідали тим стандартам якості та безпеки продукції, які діють в Європі.¹ Наразі фермерам легше експортувати продукцію туди, де українські стандарти приблизно однакові з місцевими, наприклад до Росії, Білорусії.

Основною проблемою залишається відсутність інфраструктури для передпродажної підготовки плодової продукції. Немає сортування, первинного охолодження, пакування, що унеможливує у великих обсягах експорт продукції. Мало інформації також отримують фермери про ситуацію на зовнішніх ринках збуту (виробництво, споживання, ціни) та і обсяги виробництва в країні ще недостатні.

3 квітня 2003 році були здійсненні перші кроки у вирішенні даних питань. Так у шести регіонах країни (Львівській, Закарпатській, Одеській, Полтавській, Черкаській областях та АР Крим) став діяти Проект аграрного

¹ Трегопчук В.М. Основні передумови формування конкурентоспроможного агропродовольчого ринку в Україні / Формування та розвиток аграрного ринку: Матеріали Шостих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників / Редкол.: П.Т.Саблук та ін. – К.: ННЦ ІАЕ, 2004. – 586 с.

маркетингу, у якому взяли участь приблизно 600 українських фермерів. Першим завданням проекту було роз'яснення важливості не тільки виробництва продукції а й її реалізації. Згодом були встановлені зв'язки з усіма важливими переробними підприємствами плодово-овочевої продукції та з більшістю найбільших супермаркетів країни. В рамках проекту функціонує інформаційна система, послугами якої користуються понад три тисячі клієнтів. Матеріали різної технічної та цінової інформації передруковуються багатьма періодичними виданнями.²

Учасники проекту – фермери – вже розуміються на тому, що для успішної реалізації продукції виробникові потрібно її доробляти, а саме: мити, пакувати, займатися логістикою, доставляти транспортом, охолоджувати, доводити до кондиції і т. д. Але це не під силу невеликому приватному господарству, якими є фермери. Необхідні посередники, які візьмуть на себе функції передпродажної доробки – формування торгівельної партії, пакування, відправка оптовому споживачеві. Такими посередниками можуть стати посередницькі фірми чи сільськогосподарські кооперативи.

Необхідно посилювати маркетингову орієнтацію діяльності фермерських господарств, їх поступове входження до конкурентних ринків, активізувати підприємницьку діяльність фермерів та адаптувати до можливих змін ринкової кон'юнктури.³

За останні роки відбулись зміни у структурі реалізації плодів і ягід. Так коли у 1990 році переробним підприємствам реалізовувалось основна частина продукції (89,7 тис. ц.) то додатковими каналами реалізації були місцеві ринки та населення (відповідно 8,7 та 1,6 тис. ц.). Починаючи з 2000 року почали освоюватись нові шляхи збуту продукції садівництва. У 2003 році переробні підприємства закупили лише 12,4 тис. ц плодів та ягід, що у 3,6 рази менше ніж у 2000 році. За новими каналами реалізації було продано 39,6 тис. ц.

Занепад галузі плодівництва призвів до зниження обсягів виробництва у всіх формах власності. Черкаська область у 2003 році займала 2,5% у загальнодержавному обсязі виробництва плодів і ягід, що на 0,6 % менше ніж у 2002 році і на 1,1 % більше ніж у 2001 році. Головною причиною зменшення обсягів виробництва продукції садівництва є скорочення місткості внутрішнього ринку через зниження купівельної спроможності населення та обмеження експорту.⁴ Виробництво плодів і ягід на одну особу в області у 2003 рік – 31, у 2002 – 27, у 2001 – 13кг а спожито відповідно 30,4, 24,4 та 18,7кг. Виробництво продукції плодівництва в Черкаській області сільськогосподарськими підприємствами можемо розглянути на рисунку 1.

Рис. 1 вказує на динаміку зниження виробництва та реалізації продукції плодівництва сільськогосподарськими підприємствами протягом періоду з 1990

² Музиченко О. Якщо всі почнуть торгувати – то нікому буде в полі працювати / Пропозиція. – 2005. – № 1. – 28 с.

³ Концепція програми розвитку фермерства в Україні на 2005–2015 роки / За ред.: Президента АФЗУ. Голови Комітету ВР України з питань аграрної політики та земельних відносин Томича І.Ф./ Вид. ТОВ ЕЦ „Господар”. –К. – 2005. – 28 с.

⁴ О.Л.Бурляй, В.В.Чепка Проблеми розвитку та шляхи створення селянських (фермерських) садівницьких господарств / Зб. наук. Праць Уманської державної аграрної академії / Редкол.: П.Г.Копитко (відп. Ред.) та ін. – Умань, 2002. – Вип. 55. – 357 с.

по 2001 рік, а починаючи з 2001 року поступове підвищення наведених показників.

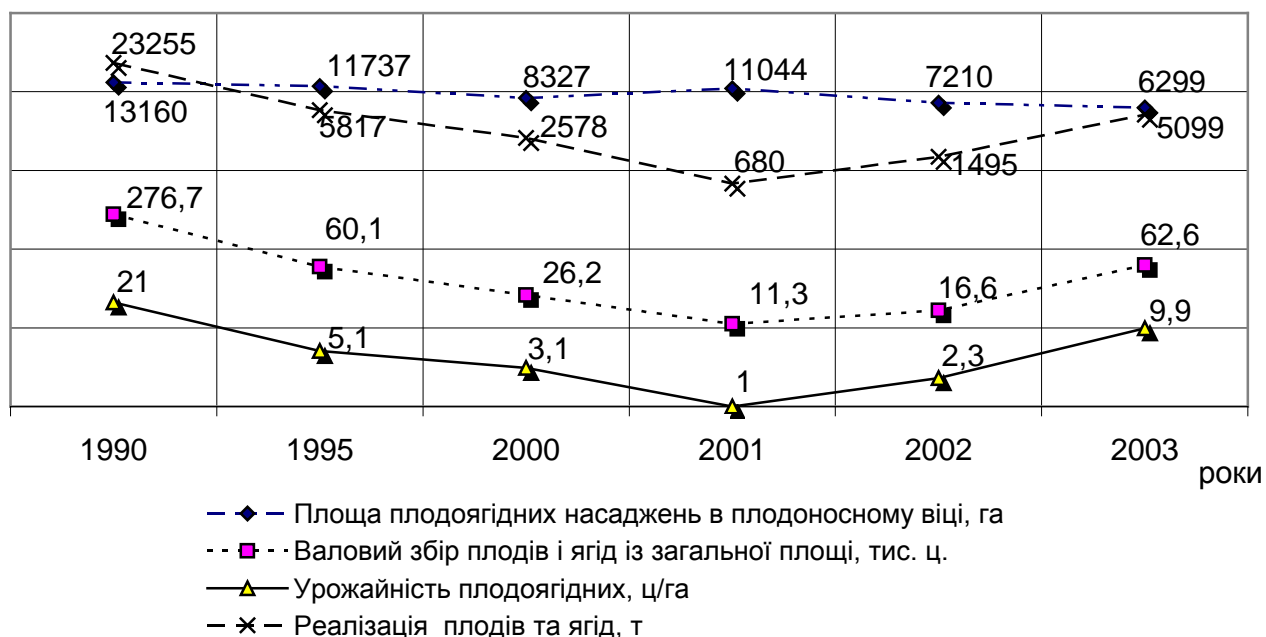

Рис. 1 Динаміка виробництва, урожайності та реалізації плодоягідних культур у сільськогосподарських підприємствах

Протягом розглянутого періоду відбулось зменшення площ плодоягідних насаджень в плодоносному віці у 2 рази, валові збори плодів та ягід знизились з 276,7 тис. ц у 1990 році до 62,6 тис. ц у 2003 році (більш як у 4 рази). Сільськогосподарськими підприємствами у 2003 році було реалізовано лише 5099 т подів та ягід, що у 4,6 рази менше ніж у 1990 році.

Переваги великих господарств не вдається сповна використовувати, оскільки в них не спрацьовує такий важливий чинник ефективності виробництва, як почуття господаря - який має фермер.

Зарубіжний досвід свідчить, що фермерство – одне з дійових шляхів до відродження підприємницької діяльності сільських товаровиробників до вискоєфективного ведення сільськогосподарського виробництва.

В останні роки з'явилась тенденція збільшення кількості садівничих фермерських господарств. Розглянемо виробництво продукції садівництва в селянських (фермерських) господарствах Черкаської області (табл.1).

1. Виробництво продукції садівництва в фермерських господарствах Черкаської області за 2003 рік

Район	Загальна площа насаджень, га	Площа насаджень в плодоносному віці, га	Валовий збір із загальної площі, ц	Урожайність з 1 га площі насаджень в плодоносному віці, ц
Драбівський	4,96	4,96	51	10,3

Звенигородський	4,24	2,0	1000	500
Кам'янський	1,2	1,2	0,0	0,0
Катеринопільський	5	0,0	0,0	0,0
Смілянський	27,4	0,0	0,0	0,0
Уманський	27,2	19,2	333	17,3
Христинівський	17,	17,0	0,0	0,0
Шполянський	4,7	0,0	0,0	0,0
Черкаська обл.	89,96	44,86	1384	30,9

Як видно з даної таблиці – садівничі фермерські господарства існують лише у 8 районах Черкаської області. Найбільші площі насаджень в плодоносному віці знаходяться у Драбівському та Уманському районах (4,96 та 19,2 відповідно). Але найбільший валовий збір з 2 га (1000 ц) було отримано в фермерському господарстві “Яблуневий сад” Звенигородського району.

Фермерське господарство “Яблуневий сад” розміщене в селі Шевченкове, Звенигородського району Черкаської області. Воно було створене 29 травня 1999 року для участі в проекті “Україна – Голландія –2000”.

Учасниками проекту стали такі голландські фірми:

- Botden ev willegen
- Pebako
- Agriment

Сад був закладений в 1999 році підприємцем Олійником Миколою Сергійовичем. За умовами угоди голландські фірми надали підприємцю посадковий матеріал, поливні системи, бамбукові опори та агрегат-обприскувач для закладки показового саду в Україні. Розглянемо структуру земельних угідь фермерського господарства “Яблуневий сад” в табл.2

2. Структура земельних угідь фермерського господарства “Яблуневий сад” Звенигородського району Черкаської області, га

Показник	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.
закладений сад	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
закладено молодий сад	-	-	0,5	0,5	0,5
маточник	-	0,5	0,5	0,5	0,5
маточнико-живцевий сад	-	-	0,6	0,6	0,6
розсадник	-	0,7	0,7	0,7	0,7
пройдено живцями	-	-	0,44	0,44	0,44
Всього	1,5	2,7	4,24	4,24	4,24

Загальна земельна площа за останніх 3 роки становить 4,24 га, з яких в плодоносному віці лише 2 га. У 2004 році фермер Олійник М.С. взяв ще 1 га землі в оренду. На даний час площа земельних угідь фермерського господарства “Яблуневий сад” становить 5,24 га.

В господарстві вирощуються такі сорти яблук: Голден Делішес Мутті, Джона Голд Ерлі Квін, Айдаред, в плані випробування, а також в розсаднику є

такі сорти: Ренет Семеренка, Галамаст, Еліза, Джона Голд Діфоста Чемпіон, Топаз, Дельбарстивам.

Станом на 1.01. 2004 року в господарстві налічувалось 6 працівників, з яких три члени сім'ї і три – найманих робітники. З технічних засобів в наявності – трактор Т-35 та агрегат-обприскувач. Розглянемо рівень ефективності виробництва яблук в господарстві в табл.3

3. Ефективність виробництва продуктів садівництва в фермерському господарстві “Яблуневий сад” Звенигородського району Черкаської області

Показник	2001 р.	2002 р.	2003 р.
Площа насаджень, га	4,24	4,24	4,24
в т. ч. плодоносному віці, га	2	2	2
Урожайність ц/га	400	430	500
Валовий збір, ц	800	860	1000
Прямі затрати праці люд.-год.	2560	2560	3906
в т. ч. на 1 ц, люд.-год	3,2	3,2	3,9
Виручка від реалізації, 1 ц, грн.	280000	301000	350000
Собівартість реалізованої продукції, грн.	124800	140160	152800
Прибуток всього, грн.	155200	160840	197200
в т. ч. на 1 га, грн.	77600	80420	98600
Рівень рентабельності, %	124	115	129

Фермерське господарство реалізовує яблука в чотири найбільших супермаркети м. Черкаси, середня ціна реалізації становить 3,5 грн. за кг. Прибуток господарства в 2003 році склав 197,2 тис. грн. на площі в плодоносному віці 2 га. Середній рівень рентабельності за останніх три роки склав 123 %. Такі високі показники забезпечуються тим, що продукція реалізовується переважно з грудня місяця, тому що фермер має холодильник місткістю 100 т, що дає можливість зберігати і реалізовувати продукцію в будь-який час.

Отже необхідно підвищувати обсяги виробництва конкурентоспроможної продукції садівництва забезпечивши при цьому процес інвестування у пакування, сортування, охолодження та маркетингові дослідження потенційного ринку збуту. Державі необхідно забезпечити посередницькі структури, які б взяли на себе вирішення даних питань. Для розвитку фермерського агробізнесу необхідно забезпечити використання фермерами маркетингової інфраструктури аграрного ринку. В сучасних умовах найгострішою є проблема інвестицій, зокрема їх джерел, серед яких поряд з посиленням внутрішньогалузевих нагромаджень, необхідно задіяти механізм пільгового кредитування та іпотеки на створення насаджень й формування виробничої інфраструктури. В перспективі садівничі фермерські господарства потребують активного державного протекціонізму, особливо зі вступом країни в СОТ.